

“Η περί των νεκρών πρόνοια του δικαίου”

[/ Γνώμες](#)

Έγραφε το 2007 ο Αναστάσιος Μαρίνος, Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας ε.τ. και Ειδικός Επιστημονικός Σύμβουλος της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Το παρακάτω κείμενο αποτελεί εισήγηση στο Θ' Πανελλήνιο Συνέδριο Λειτουργικού Συμποσίου, που έγινε στο Βόλο 5-7 Νοεμβρίου του 2004 με θέμα “Το μυστήριο του θανάτου στη Λατρεία της Εκκλησίας”

Η εισήγηση

Ο άνθρωπος, τό δημιούργημα αυτό τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ ἀντικείμενο προστασίας καί ἰδιαίτερας μερίμνης διά τήν Πολιτείαν μέσω τοῦ δικαίου. Ἐτσι τό ἄρθρο 35 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ὀρίζει ὅτι τό πρόσωπον «ἄρχεται ὑπάρχον ἅμα ὡς ἐτέχθη ζῶν, παύει δέ διά τοῦ θανάτου αὐτοῦ», τό δέ ἄρθρον 36 ὀρίζει ὅτι τό «κυοφορούμενον ὡς πρός τά εἰς αὐτό ἐπαγόμενα δικαιώματα λογίζεται γεννηθέν ἂν τεχθῇ ζῶν».

Ἡ ἰδιαίτερα μέριμνα τήν ὁποίαν ἐπιδεικνύει ἡ Πολιτεία διά τόν ἄνθρωπον δέν ἐξαντλεῖται εἰς τήν δυνατότητά του νά ἀποκτᾷ δικαιώματα, τά ὁποῖα ἀναγνωρίζει ἡ ἔννομος τάξις, ἀλλά βαίνει περαιτέρω καί ἐπειδὴ θεωρεῖ τόν ἄνθρωπον

πρόσωπον σέβεται τήν αξιοπρέπειαν, ἀφοῦ τό ἄρθρον 2 ὁρίζει ὅτι : «Ὁ σεβασμός καί ἡ προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦν πρωταρχική ὑποχρέωση τῆς Πολιτείας».

Εἶναι λογικό λοιπόν τό ἐνδιαφέρον τῆς Πολιτείας διά τόν ἄνθρωπον νά συνεχίζεται καί μετά τόν θάνατόν του, διότι δέν θά ἦταν συνεπής ὁ νομοθέτης πρός ἑαυτόν, ἐάν ἐσέβετο μέν τόν ἄνθρωπον, ὅσο αὐτός εἶναι ζωντανός, ἀδιαφοροῦσε δέ γιά τό σκῆνωμά του μετά τόν θάνατό του.

Ὁ σεβασμός πρός τόν νεκρόν ἀπαντᾷ εἰς τήν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ὡς ἐπιταγή τῶν Θεῶν. Ὅταν ἡ Ἀντιγόνη προσήχθη ἐνώπιον τοῦ Κρέοντος κατηγορουμένη ὅτι παραβίασε τήν διαταγήν του νά μή ταφεῖ ὁ νεκρός τοῦ Πολυνείκους συνομολόγησε ὅτι εἶχε παραβεῖ τήν διαταγήν αὐτήν ἐνταφιάζοντας τόν νεκρόν τοῦ ἀδελφοῦ της καί ἀντέταξε ὅτι τήν ταφήν ἐπιβάλλει ἡ ἄγραφη καί ἀσάλευτη ἐπιταγή τῶν Θεῶν «τ᾽άγραπτα κ᾽σφαλῇ Θεῶν νόμιμα» τά ὅποια δέν ἰσχύουν σήμερον μόνον ἢ χθές «ἀλλ' ἀείποτε ζῇ ταῦτα κούδεις οἶδεν ἐξ ὅτου ᾿φάνη» (Σοφοκλέους, Ἀντιγόνη, στιχ. 454 ἐπομ.).

Εἰς τήν ἐνέργειάν της δέ αὐτήν ἡ Ἀντιγόνη εἶχε συμπαραστάτην τόν λαόν τῶν Θηβῶν καί τόν μάντην Τειρεσίαν ὁ ὁποῖος, προσελθὼν εἰς τόν Κρέοντα, μετέφερεν εἰς αὐτόν τήν ὀργήν τῶν Θεῶν, διότι οἱ βωμοί των εἶχον μινθῇ ὑπό τῶν κυνῶν καί τῶν πτηνῶν, τά ὅποια κατέτρωγον τοῦ Πολυνείκους τό πτῶμα καί τόν εἰδοποίησεν ὅτι ἐάν δέν συνεμορφοῦτο πρός τήν θέλησιν τῶν Θεῶν, πολλά δεινά τόν ἀνέμενον.

Ἀποδεικνύεται ἔτσι ὁ σεβασμός τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρός το πτῶμα τοῦ νεκροῦ.

Ὁ σεβασμός στούς νεκρούς θεσπίζεται καί ἀπό διεθνεῖς συμβάσεις καί εἰδικότερα ἀπό τό δίκαιον τοῦ πολέμου, τό ὁποῖον προβλέπει ἀναστολήν τῶν ἐχθροπραξιῶν διά τήν περισυλλογήν τῶν νεκρῶν τῶν ἀντιπάλων στρατῶν.

Δοθέντος ὅμως ὅτι ὁ σεβασμός πρός τό σῶμα τοῦ νεκροῦ ἔχει καί θρησκευτικήν θεμελίωσιν, ὁ σεβασμός αὐτός ἐπιβάλλεται, ἐξ ἐπόψεως δικαίου, καί διά τῶν διατάξεων περί θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.

Ἀπό τήν ἀνωτέρω ἀποψιν ἡ μεταχείρισις τοῦ σκηνώματος τοῦ νεκροῦ ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας, δέν πρέπει νά ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν μέ τίς θρησκευτικές πεποιθήσεις τίς ὁποῖες εἶχεν ἐν ζωῇ ὁ νεκρός καί οἱ ὁποῖες πρέπει νά γίνουν σεβαστές πολλῶ μᾶλλον ἐάν τίς εἶχε διατυπώσει καί ἐγγράφως, ἄλλως πρέπει νά ἐρωτηθοῦν οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ.

Εἰς τό σημεῖον τοῦτο ἀνακύπτει τό ἐρώτημα πῶς ἀντιμετωπίζει ἡ θρησκεία τό σκῆνωμα τοῦ νεκροῦ. Τό ζήτημα διαφέρει ἀναλόγως τῆς θρησκείας περί τῆς

όποιας κάθε φορά πρόκειται.

Ἡ χριστιανική θρησκεία τηρεῖ κατά παράδοσιν, ἀνατρέχουσιν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Κυρίου, τὴν τακτικὴν τοῦ ἐνταφιασμοῦ. Ἄλλες θρησκείες ὅπως π.χ. οἱ Ἰνδουϊστικὲς χρησιμοποιοῦν ὡς μέσον καταστροφῆς τοῦ σκηνώματος τὴν καῦσιν (ἀποτέφρωσιν) αὐτοῦ καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει κάθε ἄτομον, ἀνεξαρτήτως τῆς θρησκείας τὴν ὁποῖαν κατ' ἀρχὴν ἀκολουθεῖ, δικαιοῦται νὰ ἐπιλέξῃ ἐλευθέρως τὸν τρόπον καταστροφῆς τοῦ σκηνώματός του δυνάμενον νὰ ἐπιλέξῃ καὶ τρόπον διάφορον ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλει ἡ ἰδία αὐτοῦ θρησκεία, πρὸς τίς ἀρχές τῆς ὁποίας ἔχει δικαίωμα νὰ διαφωνήσῃ. Τό μόνον τό ὁποῖον δέν δικαιοῦται νὰ κάμῃ εἶναι νὰ ἐπιλέξῃ τρόπον καταστροφῆς τοῦ σκηνώματός του δημιουργοῦντα κινδύνους διὰ τὴν δημοσίαν υἰεῖαν. Δέν δικαιοῦται π.χ. νὰ ὀρίσῃ διὰ τῆς διαθήκης του ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ παραμείνῃ ἄταφον τό πτῶμα του διὰ νὰ σαπίσῃ ἢ νὰ γίνῃ βορά σαρκοβόρων ζώων καὶ πτηνῶν, διότι ὑπάρχει τότε κίνδυνος ἐξαπλώσεως μολυσματικῶν νόσων. Αὐτὴν τὴν ἔννοιαν εἶχε καὶ ἡ ὀργή τῶν ἀρχαίων Θεῶν, διότι εἶχαν μολυνθῇ οἱ βωμοὶ των ἀπὸ τὰ σκυλιά καὶ τὰ πουλιά, τὰ ὁποῖα κατέτρωγαν τό πτῶμα τοῦ Πολυνείκους.

Δέν ἐπιτρέπεται ἐπίσης ἡ μεταχείρισις τοῦ σκηνώματος ἢ τμήματος αὐτοῦ κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος ἐμπεριέχει προσβολὴν τῆς μνήμης τοῦ θανόντος ὅπως π.χ. ὁ ἀποκεφαλισμός τοῦ πτώματος καὶ ἡ περιφορά τῆς κεφαλῆς πρὸς περιύβρισιν καὶ ἐμπυισμόν.

Τέλος τό ἄρθρο 365 τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος ὀρίζει ὅτι : «Ὅποιος προσβάλλει τὴν μνήμη νεκροῦ μέ βάνανυση ἢ κακόβουλη ἐξύβριση ἢ μέ συκοφαντικὴ δυσφήμιση τιμωρεῖται μέ φυλάκιση μέχρις ἑξ μηνῶν». Ἀπὸ τὴν διάταξιν αὐτὴ συνάγεται ὅτι ὁ σεβασμός τὸν ὁποῖον ἐξασφαλίζει τό δίκαιον πρὸς τὸν νεκρόν δέν ἀφορᾷ μόνον τό σκηνῶμα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν γένει προσωπικότητα αὐτοῦ ἐν ζωῇ, ἡ ὁποία συνεχίζεται μετὰ θάνατον ὡς μνήμη τεθνεῶτος. Προβλέπεται δέ καὶ χρηματικὴ ἱκανοποιήσις στοὺς συγγενεῖς τοῦ θανόντος κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος (ἄρθρον 57 Α.Κ.), ὡς καὶ ἄρσις τῆς προσβολῆς (ἄρθρον 57 Α.Κ.).

Συμπέρασμα : Ἡ Πολιτεία, δηλαδή τό δίκαιο, ὀφείλει νὰ ἐξασφαλίζει, ὅσον ἀφορᾷ τό σκηνῶμα τοῦ νεκροῦ, μεταχείρισιν σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχάς τῆς θρησκείας ἢ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ καὶ ὑποχρεοῦται νὰ ἀπαγορεύῃ μεταχείρισιν ἢ ὁποῖα ἐγκυμονεῖ κινδύνους διὰ τὴν δημοσίαν υἰεῖαν ἢ ἐμπεριέχει προσβολὴν τῆς μνήμης τοῦ νεκροῦ.

Ἐξ ἐπόψεως ἰσχυούσης ἐν Ἑλλάδι νομοθεσίας πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἡ προσφάτως τεθεῖσα σέ ἰσχύ διάταξις τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Ν. 3448/2006 (Φ.Ε.Κ. 57 τ. Α΄) μέ τὴν ὁποῖαν προεβλέφθη ἡ δυνατότης ἀποτεφρώσεως τῶν νεκρῶν, ἡμεδαπῶν καὶ

άλλοδαπών, «τῶν ὁποίων οἱ θρησκευτικές πεποιθήσεις επέτρεπαν τή μετά θάνατον ἀποτέφρωσιν».

Ἡ διάταξη αὐτή προκαλεῖ ἀμφιβολίες ὡς πρὸς τήν ἁρμονίαν της πρὸς τό Σύνταγμα καί εἰδικότερα ὡς πρὸς τό ἄρθρον 13 τοῦ Συντάγματος, τό ὁποῖον κατοχυρώνει στήν Ἑλλάδα τό δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας. Πράγματι ἡ ὡς ἄνω διάταξις ἐξασφαλίζει τήν δυνατότητα ἀποτεφρώσεως ὅχι ὁποιουδήποτε νεκροῦ, ἀλλά μόνον ἐκείνων οἱ θρησκευτικές πεποιθήσεις τῶν ὁποίων «ἐπέτρεπαν τήν μετά θάνατον ἀποτέφρωσιν».

Ὡς εἶναι διατυπωμένη ἡ διάταξη ὁδηγεῖ ἀβίαστα στό συμπέρασμα ὅτι ἐάν οἱ ἐν ζωῇ θρησκευτικές πεποιθήσεις τοῦ νεκροῦ δέν επέτρεπαν τήν ἀποτέφρωσιν τοῦ σκηνώματός του, τότε ἡ ἀποτέφρωσις δέν ἐπιτρέπεται.

Ἑρμηνευόμενος μέ αὐτήν τήν ἔννοιαν ὁ νόμος εἶναι εὐθέως ἀντισυνταγματικός, διότι ἐάν ὁ νεκρός εἶχεν ἐκφράσει ἐν ζωῇ τήν ἐπιθυμίαν του νά ἀποτεφρωθῇ τό σκηνώμα του, ἀκόμη καί ἐάν ἡ θρησκεία τήν ὁποίαν οὗτος ἐπρέσβευεν ἐν ζωῇ δέν επέτρεπε τήν καύση τῶν νεκρῶν, ἡ ἐπιθυμία του αὐτή πρέπει νά γίνῃ σεβαστή, διότι δικαίωμά του ἦτο ἀναφαίρετο νά διαφωνήσῃ μέ τήν Ἐκκλησία εἰς τήν ὁποίαν ἀνῆκε ἢ τήν θρησκεία τήν ὁποίαν ἐπρέσβευεν. Ἐάν ὅμως ὁ νόμος τοῦ ἀπαγορεύει αὐτήν τήν διαφωνίαν, ὅπως ὁ ὡς ἄνω συγκεκριμένος νόμος, τότε εἶναι ἀντισυνταγματικός. Αὐτονόητον ὅμως εἶναι ὅτι θεμιτόν εἶναι νά τεθοῦν ὀρισμένοι περιορισμοί εἰς τήν ἀποτέφρωσιν ὅπως π.χ. νά μήν ἐπιτρέπεται ἡ ἀποτέφρωσις πρὶν ἢ παρέλθῃ ὀρισμένον χρονικόν διάστημα ἀπαραίτητον διὰ νά διενεργηθοῦν συγκεκριμένες ἱατρικές ἐξετάσεις κατάλληλες διὰ τήν ἀστυνομικήν ἔρευνα, ὅταν ὑπάρχουν ὑπόνοιες ὅτι ὁ ἐπελθὼν θάνατος ὠφείλετο εἰς ἐγκληματικήν ἐνέργειαν.

Αὐτονόητον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἰς τήν ὁποίαν ἀνῆκεν ὁ νεκρός ἐν ζωῇ, ἐάν δέν ἀποδέχεται τήν ἀποτέφρωσιν τῶν νεκρῶν, ἔχει κάθε δικαίωμα νά ἀρνηθῇ τήν τέλεσιν νεκρωσίμου ἀκολουθίας εἰς ἐκεῖνον ἐκ τῶν ὁπαδῶν της ἢ οἷονδήποτε ἄλλον ὁ ὁποῖος ἀπετεφρώθη μετά τόν θάνατόν του, ἐπειδή ὁ ἴδιος τό ἐπιθυμοῦσε καί οὐδεὶς δύναται νά τήν ὑποχρεώσῃ νά τελέσῃ τήν ἐξόδιον ἀκολουθίαν. Ἡ θρησκευτική ἐλευθερία δέν ἀντιτάσσεται εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι τό δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ἐκδήλωση τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ καί ἡ ἐπιθυμία τοῦ νεκροῦ ἡ ἐν ζωῇ ἐκδηλωθεῖσα νά ἀποτεφρωθῇ μετά θάνατον, ἀκολουθεῖ τόν ἄνθρωπον καί μετά τόν θάνατόν του καί ταῦτα διότι ἀναφέρεται στήν σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεόν ἡ ὁποία συνεχίζεται καί εἰς τόν μετά τόν θάνατον κόσμον.

